

دیدگاه

ضرورت فقه محیط زیست و موانع آن

دانش فقه عهده‌دار تنظیم افعال مکلفین است و نظم‌دهی به رابطه «انسان با خدا»، «انسان با خود»، «انسان با دیگران» و «انسان با طبیعت» را هدف قرار داده است. رابطه انسان با طبیعت امروزه در قالب مسائل محیط زیستی مطالعه می‌شود. عناصر شکل‌دهنده محیط زیست در فقه اسلامی نیز مورد توجه بوده و گاه احکامی بر آنها مترتب شده است. مثل اینکه در جنگ‌ها، آلوده و سمی کردن آب و کندن درختان روا نیست که در ایوب جهاد در کتب فقهی جای گرفته است. اما در هیچ یک از کتاب‌های معروف فقهی، بابی اختصاصی برای مسائل محیط زیستی نوشته نشده است، چنانکه در کتاب‌های حدیثی نیز چیزی به‌عنوان «احادیث محیط زیست» یافت نمی‌شود. اما چرا؟

معضلات محیط زیستی نتیجه توسعه بعد از انقلاب صنعتی و تراجم عرصه‌های مختلف زیست انسانی است. آنچه در دنیای نو رخ داده است؛ یعنی گسترش جمعیت و رشد فناوری و سرعت باورنکردنی استفاده از منابع طبیعی، حتی در آغازین روزگار دوران مدرن قابل پیش بینی نبود. فقه اسلامی را در این عرصه باید دانشی «پیرو» دانست که نمی‌تواند موضوعات را پیش بینی کند بلکه این پیشامدهای زندگی است که این موضوعات را می‌سازد و در برابر مکلفان و مقلدان و ققیهان قرار می‌دهد. از همین جاست که نمی‌توان انتظار داشت فقهایان در ساماندهی دانش فقه، بابی به اسم «باب محیط زیست» در نظر گرفته باشند؛ هرچند در روایات اسلامی درباره چگونگی رفتار با حیوانات، یا گیاهان یا آب و مانند آن توصیه‌هایی شده است، ولی سویه این روایات لزوماً چیزی به اسم محیط زیست نیست. در واقع فقه، از اساس، از زاویه زندگی انسان به جهان می‌نگرد؛ چون موضوع آن افعال مکلفان است. بنابراین نمی‌توان در آن، بابی یافت که موضوع آن آب، گیاه، حیوان، هوا، فناوری، ماشین یا هر موضوع دیگری باشد که ارتباط مستقیم به انسان و رفتارهای او نداشته باشد.

نکته دیگری که مانع شکل‌گیری فقه محیط زیست شد «اصالت اباحه» است. براساس مبانی بنیادین فقه اسلامی، انسان در استفاده از مواهب الهی آزاد است. محدودکننده این آزادی، حقوق دیگران، ضرر به خود یا دیگران و یا حرمت اولیه برخی از این مواهب است. تراجم یا حقوق دیگران در جهان کوچکی که گذشتگان زیست می‌کردند چندان کوچک و محدود بود که تأسیس دانشی جدید یا افزودن بخشی تازه به فقه را طلب نمی‌کرد. این گسترش ارتباطات و جهانی شدن بود که بشر را متوجه تأثیرات ویرانگر مواجهه‌اش با طبیعت و محیط زیست کرد. دانش فقه از سوی دیگر مبتنی بر نوعی الهیات خاص است که بدون‌داد این الهیات، منجر به کم‌توجهی به محیط زیست می‌شد. در الهیات اسلامی، خداوند طبیعت را منظم، هدفمند، برای انسان و کافی برای آفریده است و اگر هم کاستی در برخی زمان‌ها و مکان‌ها مشاهده شود، ناشی از ظلم ظالمان یا امتحان الهی یا مکافات عمل مؤمنان است. در این نگاه الهیاتی «توان مخرب انسان نسبت به طبیعت» نادیده گرفته شده است. اما امروز به ضرورت «فقه محیط زیست» آگاهییم؛ هرچند که هنوز دانشی نوباست.

«اسرائیل شاهاک» از منتقدان جدی اسرائیل، بزرگترین عامل انحراف یهودیت را گردن نهانان به ولایت طاغوت می‌کند

تحلیل

دکتر محمد محمدی نیا
استاد غرب شناسی پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی

صهیونیسم را اغلب با جنبه‌های سیاسی آن می‌شناسند و در پاسخ به این پرسش‌ها که «چگونه رژیم صهیونیستی می‌تواند با مردم مظلوم فلسطین چنین رفتار کند؟ به نکاتی چه چیزی خود را صاحب حق می‌بیند؟ و ارتکاب هر جنایتی را مجاز می‌شمارد؟» علل سیاسی و ژئوپلیتیکی آن را بیانی می‌کنند، در حالی که ریشه‌های فکری و دینی این اشغالگری اغلب مغفول مانده است. در این یادداشت به برخی مبادی «الهیات اشغالگری فلسطین» اشاره می‌کنیم:

خداشناسی صهیونیسم سیاسی

خدای انسان‌وار یهودی، می‌خندد، خسته می‌شود، می‌گرید (خروج، ۳۲: ۱۰-۱۱)، فراموش می‌کند، به خاطر می‌آورد (خروج، ۲: ۲۳-۲۴)، از یهودیان می‌خواهد برای او جایگاه مقدسی بسازند تا در میان آنها باشد (خروج، ۲۵: ۸)، به جسم درمی‌آید؛ به گونه‌ای که روزها به صورت ستون ابری در جلوی یهودیان و شب‌ها به صورت ستون آتش درمی‌آید تا آنان را هدایت کند (خروج، ۱۳: ۲۱-۲۲).

ضعف در خداشناسی به ضعف در دیگر مبانی دینی می‌انجامد. کسانی که خداوند

را از مقامش تنزل داده‌اند، در آستانه بی‌خدایی حقیقی و الحاد ایستاده‌اند. با تکیه بر این خداوند، صهیونیسم سیاسی هر چه بیشتر خون بریزد «سرنوشت حتمی همه ساکنان زمین مسموم» (ا.ع.م. زین و کودک (تئیه، ۲۰: ۱۶-۱۸) را محقق کرده است. «اشعری‌گری صهیونیستی» هر خوب و بدی را از درجه اعتبار ساقط می‌کند و آنچه خدای مجعول دستور می‌دهد، بر هر حسن و قبحی مقدم می‌دارد. عبدالوهاب المسیری به «الهیات نسل‌کشی» یا «الهیات بساآشویتس» اشاره می‌کند و می‌گوید: آنان معتقدند که اصل نهایی همان قوم یهود است نه خدا زیرا خدا قوم یهود را به حال خود رها کرد. بنابراین مهم‌ترین ارزش اخلاقی در این الهیات، بقای قوم یهود است که با حکومت صهیونیستی محقق می‌شود (المسیری، ۱۳۸۲). اشعری‌گری صهیونیستی در الهیات بساآشویتس آشکارتر است.

پذیرش ولایت طاغوت

به نظرم می‌آید اکثریت مردم اسرائیل، خدای خود را کم کرده‌اند و بنی را جانشین او نموده‌اند، درست مانند آن زمانی که در بیابان گوساله‌ای طلایی را تا بدان حد می‌پرستیدند که تمامی طلای خویش را می‌دادند تا از او تندبسی برپای آرند. نام بت نوبن از دولت اسرائیل است. «اسرائیل شاهاک» پروفیسور لهستانی که از منتقدان جدی اسرائیل بود، در این کلابه از بزرگترین عامل انحراف یهودیت یاد می‌کند (شاهاک، ۱۳۸۰). قننه سامری نقطه

عطفی در ایجاد نفاق یهودی است. «گوساله زرین» نماد آن یهودیتی است که راه خود را از انبیا الهی جدا می‌کند و ولایت شیطان را گردن می‌نهد. اندیشه و عملش را نه بر مدار شریعت موسوی، که بر محور نفسانیت و خواست طاوغیت تنظیم می‌کند.

تبدیل یک قوم به یک خداوار

ماترین بوبر از مبارزان و پیشگامان صهیونیسم است که تا آخر عمرش در این راه مبارزه می‌کند. او در سال ۱۹۵۸ اعلام کرد که شصت سال پیش به جنبش صهیونیسم پیوسته است. اما در میان صهیونیست‌های

به نظرم می‌آید اکثریت مردم اسرائیل، خدای خود را کم کرده‌اند و بنی را جانشین او نموده‌اند، درست مانند آن زمانی که در بیابان گوساله‌ای طلایی را تا بدان حد می‌پرستیدند که تمامی طلای خویش را می‌دادند تا از او تندبسی برپای آرند. نام بت نوبن از دولت اسرائیل است

رویتیز

الهیات نسل‌کشی

اشغال فلسطین با چه مبادی فکری انجام می‌شود؟

دوآتشه، کمتر کسی همچون او به نقد این تفکر پرداخت. انتقادهای تند بوبر نشان از تبدیل «اندیشه برگزیدگی» یهودی به «قوم‌پرستی و ملیت‌پرستی» یهودی دارد.

بوبر در پاسخ داوید بن گوریون که اصرار داشت اندیشه انتظار مسیحا تا زمان ظهور ماشیح زنده است، می‌گوید: «من به او پاسخ می‌دهم: در قلب چند نفر از نسل حاضر در کشور ما-اسرائیل- اندیشه انتظار منجی، به‌جز در شکل کاملاً ملیت‌پرست آن زنده است و به «بازگشت تبعیدیان» منحصر نشده است؟ این جنبش پیامبران بنی اسرائیل نیست (گارودی، ۱۳۷۴)، به نقل

ضعف در خداشناسی

عبدالوهاب المسیری به «الهیات نسل‌کشی» یا «الهیات بساآشویتس» اشاره می‌کند و می‌گوید: آنان معتقدند که اصل نهایی همان قوم یهود است نه خدا زیرا خدا قوم یهود را به حال خود رها کرد. بنابراین مهم‌ترین ارزش اخلاقی در این الهیات، بقای قوم یهود است که با حکومت صهیونیستی محقق می‌شود. ضعف در خداشناسی به ضعف در دیگر مبانی دینی می‌انجامد. کسانی که خداوند را از مقامش تنزل داده‌اند، در آستانه بی‌خدایی حقیقی و الحاد ایستاده‌اند. با تکیه بر این خداوند، صهیونیسم سیاسی هر چه بیشتر خون بریزد، سرنوشت حتمی همه ساکنان زمین موعود، اعم از مرد، زن و کودک را محقق کرده است!

برش

روژه گارودی

می‌گوید با

دستکاری

دستگاه ادراکی

و معرفتی در

فرد یهودی،

اینطور

برایش تصویر

می‌شود که

طرف او مردم

فروماپه‌اند که

لایق زندگی و

بقانیستند!

بدین‌ترتیب

غصب خانه

فلسطینیان

خم به ابروی

اشغالگر

صهیونیست

هم نمی‌آورد.

از دیدگاه

یهودیان مردم

جهان به دو

دسته تقسیم

می‌شوند: گروه

برتر و مستحق

حاکمیت و

گروه حقیر و

تحت سلطه؛

که یهودیان

متعلق به گروه

نخست‌اند

و همه

غیریهودیان به

گروه دوم تعلق

دارند

وعده سرزمینی!

«در این روز خداوند با ابراهیم پیمان بست و گفت: این سرزمین، از رود مصر گرفته تا شط بزرگ و از آنجا تا شط فرات را به نسل تو می‌بخشم. (پیدایش، ۱۵: ۱۸-۲۱ و ۱۳: ۱۷-۱۶) جنبش صهیونیسم سیاسی ادعا می‌کند که می‌تواند این قلمروی جغرافیایی را با استناد به این وعده سرزمینی در «سفر پیدایش» تصاحب کند. آموزه توراتی «هبه سرزمین» بر این وعده الهی استوار است که دنیای بزرگ به ابراهیم بخشیده شده است. (گارودی، ۱۳۷۷)

صهیونیست‌های سیاسی ادعا می‌کنند که استقرار دولت اسرائیل، تحقق یک پیش‌بینی پیامبران توراتی است. گارودی در نقدش بر این ادعا، بر دو عنصر «تجدید اتحاد با خدا» و «وفاداری به تکالیف الهی» تکیه می‌کند. از دیدگاه گارودی، سنت پیامبرانه به روشنی نشان می‌دهد که تقدس زمین، به خاک یا مردم آن مربوط نیست. وفاداری به تکالیف الهی و عدالت، مقدس است. صهیون مقدس نیست جز آنکه «قانون خداوندی» بر آن حکومت کند وگرنه، بنا به پیش‌بینی همان پیامبران، «صهیون همچون کشتزاری کشت خواهد شد، اورشالمیه به توده‌ای از ویرانه‌ها و کوه معبد به جایگاه بت‌پرستی بدل خواهد گردید.» (گارودی، ۱۳۷۷)

توسط گروه مقاومت در منطقه غرب آسیا توانست با «عملیات منسجم نظامی» و «مشارکت سازنده در امر حکمرانی» مانند حشد الشعبی عراق، حزب‌الله لبنان، انصارالله یمن، حماس و جنبش جهاد اسلامی فلسطین عجبین شود.

۵- ایده مقاومت اجتماعی اسلامگرا در جهان معاصر توانسته مفهوم مقاومت غالب در علوم اجتماعی رایج را متحول کند. ایده مقاومت اجتماعی اسلامگرا ریشه قرآنی دارد: سوره مبارکه فصلت، آیه شریفه: «الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَكْفُرُوا بِالْحَقِّ كَمَا كَفَرْتُمْ أَنْ تَقُولُوا مَا نَحْنُ بِالْمُؤْمِنِينَ» (پرووردگار ما خداوند یگانه است! سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند که: «نترسید و غمگین مباشید و بشارت باد بر شما به آن بهشتی که به شما وعده داده شده است!» نمونه نهادینه و درونی شده آن ملت مقاوم فلسطین است؛ صدای مظلوم، اما مستحکم آن پیرمرد اهل غزه که از تخریب خانه خود در بمباران رژیم صهیونیستی محزون است، اما مجاهدانه می‌گوید «فدای فلسطین» صدای یک اندیشه مقاومت است که در متن و بطن جامعه مسلمان فلسطینی ریشه دوانده و تعمیق می‌شود. اندیشه «مقاومت اجتماعی اسلامی» نظام دولت-ملت را که مولود پیمان انتقالی در سال ۱۶۴۸ است، درام می‌شکند و مرزهای جغرافیایی را دارای صلاحیت برای انزوای مرزهای اُمت و عقیده نمی‌داند.

چرا علوم اجتماعی از تحلیل «مقاومت اسلامی» ناتوان است؟

نیروی ستمگر و متجاوز داخلی و خارجی سازماندهی کند. این ایده اگرچه به عنوان یک راهبرد عملیاتی در سیاست داخلی ایران توسط اسلامگرایان مبارز اتخاذ و اجرا شده بود، اما تاکنون به این سطح از انسجام و عمق نظری نرسیده بود.

۴- ایده «نیروی مقاومت اجتماعی» انقلاب اسلامی به تدریج توانست خود را به یک

نقد و نظر

رامین شمسایی نیا
دکترای علوم ارتباطات

۱- مفهوم «مقاومت» و «مقاومت اجتماعی» از جمله مفاهیم متداول در نظام‌های اندیشه و علوم انسانی متأخر هستند. از میانه قرن ۱۹ تا انتهای قرن ۲۰ میلادی «مقاومت» کلیدواژه اصلی خیزش‌ها و دال مرکزی گفتمان حاکم بر جنبش‌های انتقادی-اعتراضی بوده‌اند که ریشه فکری خود را وامدار نگرش‌های چپ‌گرایانه کارل مارکس و اندیشمندان متأخر مانند آنتونیو گرامشی ایتالیایی و میشال فوکوی فرانسوی بوده‌اند و با همین نوع نگرش پارادایم‌های غالب در علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی و ارتباطات را شکل داده بودند. این اندیشه‌ها چند افتراق اساسی با مفهوم «مقاومت اجتماعی» مد نظر اندیشه انقلاب اسلامی دارند و به همین دلیل در تحلیل «مقاومت اجتماعی اسلامگرا» الکن هستند؛ مولود مدرنیته بودن، خصلت مشترک همه این رویکردهای نظری-اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌های وابسته بود که از